

УДК 81'373.612.2:32

Валентина КРАСАВІНА

ПЕРИФРАЗ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ЕЛЕКТРОННИХ ЗМІ)

У статті розглянуто перифрази, що функціонують у сучасному політичному дискурсі інтернет-видань. Проаналізовано структурно-семантичні, стилістичні та текстові функції перифрастичних зворотів.

Ключові слова: засоби масової інформації (ЗМІ), політичний дискурс, перифраз, заголовок.

Засоби масової інформації – це оперативне поширення інформації, активний вплив на свідомість, емоції читачів, слухачів, переконування їх у правдивості, достовірності наведених фактів, висловлених міркувань, а отже, формування громадської думки і спонукування до діяльності. Сьогодні цю функцію найактивніше виконують електронні ЗМІ, оскільки вони найдоступніші, забезпечують швидкість інформаційного зв'язку для найчисленнішої аудиторії. Ми всі перебуваємо в цьому інформаційному полі, адже із появою нових технічних можливостей чимало друкованих ЗМІ, частково телебачення, радіо, перейшли в електронний формат, з'явилися новинні онлайн-ресурси. Можемо стверджувати, що більшість із нас безпосередньо бере участь у суспільно-політичному дискурсі.

Під політичним дискурсом розуміємо сукупність мовних актів, оприявлених публічними виступами політиків, громадських діячів, публікаціями у ЗМІ, агітаційними текстами, інтернет-комунікаціями тощо. Останнім часом увагу дослідників привертають активні процеси в політичному дискурсі. В українському мовознавстві його досліджували О. Бакун, Х. Дацишин, Ю. Кліпатська, С. Онуфрив, Ю. Філатенко, А. Чудінов та ін. Науковий інтерес до цієї сфери функціонування української мови можна пояснити динамічними суспільно-політичними процесами, усвідомленням ролі громадських рухів, а також виходом на арену нових політичних лідерів.

Ще в середині ХХ ст. відомий письменник і публіцист Дж. Оруелл на прикладі англійської мови розкрив важливі закономірності взаємодії мови і політики, сформулювавши

концепцію так званої «новомови» – особливого різновиду дискурсу, що дає змогу контролювати суспільні погляди і поведінку громадян.

Отже, мова, з одного боку, віддзеркалює, а з другого – зумовлює діяльність членів суспільства, мова й суспільство діалектично поєднані в дискурсі. Однією із широко представлених в аналізі політичного дискурсу гіпотез є саме гіпотеза про вплив мови на політичне мислення громадян.

На сучасному етапі в Україні після Революції гідності триває процес становлення політичного простору: відбуваються радикальні зміни політичної системи і влади, а відповідно і мова зазнає багатьох змін, передовсім на лексико-семантичному рівні, що знаходить відображення, насамперед, у мові мас-медіа.

На думку дослідниці Т. Радзівської, «У контексті сучасної мовної практики дискурс стає не лише певним мовно-комунікативним середовищем, у якому реалізуються процеси мовленнєвої діяльності та створюються тексти, а й чинником, що впливає на характер функціонування лексичних і синтаксичних одиниць та стимулює певні інноваційні механізми в семантиці, синтаксисі та прагматиці, які можуть набувати у певній мові системного характеру» [4, с.149].

Творці «нової політмови» не тільки редакційні політичні оглядачі, аналітики, експерти, журналісти, самі політики, але й ми з вами, оскільки соціальні мережі також долучені до творення дискурсу, що відбувається онлайн: будь-який яскравий пост, фраза багаторазово повторюються, стають популярними уже без згадки про автора. Так народжується чимало слів і виразів, напр.: *укропи*, *Кіборги* (неосемантизм із значенням «захисники донецького аеропорту»), *Небесна сотня*.

Як зазначає мовознавець С. Єрмоленко, «саме в мові засобів масової інформації вперше з'являються нові суспільні поняття, усталюються і творяться нові перифрази, що формують суспільну думку» [2, с. 24].

Проаналізувавши сучасний політичний інформаційний простір інтернет-ЗМІ, ми виявили, що серед мовно-виразових засобів найчастотнішими, експресивно й оцінно навантаженими в ньому є перифрази, які активно реагують на суспільно-політичне життя. Їх можна назвати лексичним індикатором, маркером відображуваної

доби, наприклад: *люди сцени Майдану* (<http://tyzhden.ua/Politics/155917>); *«Третій шлях» залятих друзів* (<http://obozrevatel.com/blogs/63209-tretij-shlyah-zaklyatih-druziv-yak-i-chomu-prezident-ryatue-premera.htm>); *справи з «гучними прізвищами»* (<http://vhoru.com.ua/8815-sitnik-anonsuye-shho-spravi-z-guchnimi-prizvishhami-peredadut-do-sudu-vzhe-u-lyutomu/>); *«партизани-реформатори»* (http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/65372/Dva_roky_pisla_Majdanu_Khto_zminyt_krajinu) тощо. Перифрази – дієвий засіб конденсації думки, з ефектом непередбачуваності, впливу на реципієнта та моделювання емоційно-експресивної оцінки повідомлюваного.

Перифрастичні номінації у ЗМІ досліджували І. Кобилянський, Є. Регушевський, Г. Євсєєва, Л. Завгородня, Д. Дергач, І. Онищенко та інші науковці.

У сучасному мовознавстві перифраз кваліфікується як описове образно-переносне найменування, що має метафоричний або метонімічний характер і несе в собі певну емоційну оцінку. В Енциклопедії української мови читаємо: «Перифраз – слова, усталені словосполучення (зрідка – речення), що є образно-переносними й описовими найменуваннями предметів, явищ, істот, осіб тощо; один із видів тропів» [5, с. 435].

Як правило, в основі перифрастичних зворотів лежить, на думку І. Онищенко, підкреслення якоїсь характерної риси, яскравой видільної ознаки особи, явища, предмета, що сприяє легкому розумінню й розшифруванню образних висловів [3, с. 12]. З нашого погляду, ознака, яка покладена в основу перифрастичного найменування, не завжди достовірно виокремлює головну рису об'єкта. Часто автор суб'єктивно сприймає цю властивість як істотну. У цьому сенсі перифраз репрезентує предмети, осіб, дії ніби через призму світобачення автора. Нестандартність перифрази полягає в тому, що в його художній структурі завжди є елемент певної загадки, яку читачеві необхідно відгадати для розуміння того, про що чи про кого йдеться в перифрастичному звороті, використовуючи при цьому всі набуті раніше знання і досвід.

За словами А. Чудінова, в політичному дискурсі існує три основні адресати політичного тексту – політичні однодумці, політичні опоненти й електорат [8, с. 75]. Автор інформаційного

продукту використовує різні мовні засоби, що відповідають сутності кожного адресата.

Часто, щоб привернути увагу читача до публікації, перифраз використовують у заголовку. Ця функція перифрастичного заголовка показова для інтернет-ЗМІ, які хочуть залучити якомога більше відвідувачів на свої сайти і будь-яким способом змусити ознайомитися з інформаційним матеріалом. Відвідувача сайту ніби ловлять на гачок, заінтригувавши назвою. Наприклад: *«Десант реформаторів» іде в контратаку»* (<http://www.ukrpolitic.com/?p=8880>), *Захід не заспокоїться, поки «дуркуватий старий» не відправиться слідом за Яремою* (<http://gazeta.ua/blog/48889/zahid-ne-zaspokoyitsya-poki-durkuvatij-starij-ne-vidpravitsya-slidom-za-aremoju>), *Вистава з інтермедіями* (ukrrudprom.ua/digest/Vistava_z_ntermedyami.html), *В Раді вже остаточно оформилась «коаліція зелених»* (<http://obozrevatel.com/blogs/10692-v-radi-vzhe-ostatochno-oformilas-koalitsiya-zelenih.htm>).

Отже, інформативна функція заголовка з перифрастичною назвою журналістського матеріалу виходить на перший план. Адже саме заголовки залишаються основним джерелом інформації для читачів, які проглядають головну сторінку сайту. За даними дослідників, 60–80% користувачів узагалі не читають тексту новин чи статей, а отримують необхідну інформацію лише із заголовків сайту [1, с.13].

Уживання перифраз у публіцистичних та інформаційних текстах пояснюється бажанням адресанта підвищити експресивність висловлювання, образними засобами дати оцінку діяльності особистості, привернути увагу до події чи явища, підкреслити роль і значення конкретного політика.

Серед проаналізованих перифрастичних назв можемо виділити кілька лексико-семантичних груп з політичними концептами «Президент», «Прем'єр-міністр», «Верховна Рада», «Партія (блок)», «Історична доба» тощо. «Лексеми, що відображають політичне життя суспільства, є невід'ємним елементом публіцистичного тексту, – це передусім ідеологи, тобто такі мовні одиниці, які називають систему концептуально оформлених ідей, політичних поглядів, світоглядів, ідеалів, доктрин, течій, сформованих партіями, рухами, громадськими організаціями,

визначними політиками», зазначає дослідниця А. Уфімцева [6, с. 178].

Найпоширенішою, найяскравішою та найцікавішою є група перифраз на позначення політичних діячів. Це пов'язано з підвищеною політичною активністю в суспільстві, зникненням одних і появою інших колоритних особистостей. Дослідниця І. Холявко констатувала, що в політиці сучасний період позначений сплеском «прізвиськофілії» [7, с. 11]. Ці перифрази вказують на визначене і загальноновизнане місце того чи іншого діяча в сучасному політичному процесі.

Найпопулярнішою дійовою особою сучасного політичного процесу є Прем'єр-міністр України – Арсеній Яценюк. Колізія виникає в тому, що суспільство і парламент дали незадовільну оцінку роботі Кабінету Міністрів, але при цьому народні депутати не проголосували за відставку уряду, тому він і став притчею во язицех. Для позначення цієї суспільно-політичної ідеологемі вживають, наприклад, загальнономвні (логічні) – нейтральні номінації: *Голова Уряду, голова Кабміну, очільник Кабінету Міністрів*; та найцікавіші індивідуально-авторські, образні, контекстуальні: *«камікадзе», АрсПет, «талановитий реформатор», д'Артаньян, «диригент» у Кабміні, вождь корупції у владі Циркуль, Яйценосний Кулявлобенко, ворог народу Карабас Барабас, Голохвастов, Чохлик Невмирущий, «міноритарний акціонер» у своєму Кабміні* (останнє – газета «День»). Раніше він був просто Кроликом – таким прізвиськом нагородила його в 2009 р. газета «Комсомольська правда в Україні», порівнявши в одній статті із персонажем мультфільму про Вінні-Пуха (за зовнішньою схожістю). Під час буремних подій на Майдані Арсеній Петрович безстрашно заявив: «Якщо куля в лоб – то куля в лоб», викликавши бурхливі оплески. Тепер щоразу, коли нинішній прем'єр не виконує своїх обіцянок, йому нагадують про це. *Сеня, Яц, Яйценюк* – ці прізвиська утворені з використанням зміненого імені та прізвища. Як бачимо, позитивна риторика замінюється негативною, супроводжуючи падіння авторитету прем'єра. Відповідно керований ним Кабінет Міністрів має характерні перифрастичні найменування, наприклад, загальнономвні: *у будинку на Грушевського, «білі комірці» Кабінету*; образні – *уряд «камікадзе» Яценюка, «команда камікадзе», (герої чи смертники? –*

питання відкрите), «*десант реформаторів*», «*варяги*», «*партизани-реформатори*» тощо. Семантика останніх пов'язана із запрошенням в Україну на керівні посади в міністерствах іноземних громадян – грузинів, литовців, американців тощо. На позначення ситуації, коли міністри повертаються у Кабмін після написання ними заяви на звільнення, з'являється образний вислів – *відізвиати «кулю з лоба»*. Семантична структура перифраз мотивована номінацією осіб міністрів або відомства за прізвищем, за оцінкою діяльності, наприклад, відомство інформаційної політики журналісти номінують за прізвищем очільника «*МінСтець*» (<http://prportal.com.ua/Peredovitsa/minstec-shcho-ce-bulo>); колишнього міністра екології Ігоря Шевченка – «*еротичний масажист*» (<http://glavnoe.ua/news/n209060>), Олексія Павленка: «*Гробовицик*» *агрпромиислового комплексу України* тощо.

Кризова ситуація спричиняється до формування номінацій з негативною семантикою, зокрема <http://glavnoe.ua/news/n209060/print> про друзів очільника уряду: Андрій Пишний – *Кум Яценюка і «вбивця Ощадбанку»*.

Широкий спектр емоційно-оцінних перифрастичних висловів поряд із нейтральними загальномовними фіксує вербалізований у медійних текстах концепт «Президент»: *глава держави, керманіч держави, гарант Конституції, господар Банкової* – перифрастичні вислови, в основі яких позитивно-оцінні слова високого стилю. У розгорнутих перифрастичних номінаціях президента *нео-Янукович; гарант недоторканості олігархату, бізнесмен Петро Порошенко, який за сумісництвом працює в Україні президентом* використано мовностилістичний засіб оксиморон для підкреслення несумісності понять, коли використовується протиставлення позитивної семантики лексеми *гарант* негативному явищу – втраті довіри народу до президента. У публікаціях попередніх років перифрази були більш образні, але без негативного заряду, пов'язані з його бізнесом: *шоколадний заєць, шоколадний король, Порох* – фамільярне, що походить від прізвища. Адміністрацію президента називають *Банкова, печерна «еліта», Печерські боги, владний Печерськ, у «будинку з химерами»* тощо. Семантика прозора: за локалізацією відомства, але зі значним відтінком іронії.

Із негативно-оцінною семантикою та виразним емоційним забарвленням, функціонують у ЗМІ перифрази на позначення

Верховної Ради і народних депутатів, наприклад: *Верховна зрада* – так охрестив її народ (коли голосуються антинародні закони), *зала сесійного застою*, *кишеньковий парламент*, *парламентські ляльководи* тощо. Різні політичні сили, блоки, партії представлені так: БПП – *віддана «армія президента», політичні кріпаки «БПП»; «фронтовики», Нарфронт; білосердечні, бютовці (БЮТ); «єврооптимісти»* (міжфракційна група депутатів, що недавно сформувалася); *самопоміченці («Самопоміч»); «вилоносці»* (Радикальна партія на чолі з *«вилоносцем української політики»* Олегом Ляшком); *«народовольці»* (партія «Народна воля»); *«міцні господарники»* (партія «Наш край»); *опа!-зиція, опоблок* (опозиційний блок), колишні регіонали, (в народі *риги*), серед яких виокремлюються *«махрові регіонали»*, що залишають у політиці *«регіональні сліди»*. З'являються нові-старі обличчя на політичній арені, наприклад, очільниця «Батьківщини», екс-прем'єр-міністр Юлія Тимошенко, яка *«вийшла з анабіозу й починає велику гру»*, – політолог, – *неперевершена королева жанру, зірка української «Санта-Барбари»; ЮВТ, ковбой до кінця. «Тіньовий кардинал» «БПП»* Ігор Кононенко, з *«ярликом корупціонера»*, що надовго приклеївся до нього. «Позитивні» депутати Блоку – головний *«борець з корупцією»* Сергій Лещенко, *правдолюб* Мустафа Найєм. Дізнаємося, що існує певна класифікація депутатів на зразок *депутат-«бойовик», депутат-«говоряща голова», «депутат-рішало»* (<http://www.facenews.ua/articles/2016/304129/>) тощо. 16 лютого відбувся звіт Кабміну в Раді, який назвали *«вечором самопіару»* Яценюка, але за відставку уряду не проголосувала коаліційна більшість – *«достойники», ширка* (широка коаліція), тобто *«страсти»* не сталося. Микола Томенко переформатування коаліції назвав *«коаліція зелених»* (союз влади й олігархів), *«любих друзів»*. Це дійство спричинило до виникнення колоритних перифраз: *«цирк на замовлення», прем'єра циркова, «прем'єра під куполом», вистава з інтермедіями, політична вистава, вистава кишенькового політпроєкту Банкової, геніальна афера під кодовою назвою «відставка уряду Яценюка»* (вислови із джерела «Тиждень»).

Самі політики це назвали *«договорняком», «олігархічним переворотом»* (Михейл Саакашвілі), *«олігархічною контрреволюцією»* (Сергій Лещенко).

Аналіз публікацій у сучасних медійних текстах інтернет-видань засвідчив, що перифрази на позначення відомих українських політиків та їх діяльності переважно формують у суспільстві негативне враження. Ступінь негативного емоційного забарвлення при цьому може бути різним – від мінімального: *Кролик, Сеня, Яц, АрсПет* до максимального – *вождь корупції у владі Циркуль, Яйценосний Кулявлобенко, ворог народу*. У деяких перифразах підкреслюється глумливе авторське ставлення до згаданих осіб, явищ: *печерна «еліта», талановитий реформатор, Чахлик Невмирущий* тощо. Значно меншу кількість становлять перифрастичні одиниці, що виконують нейтральну функцію.

За кожним перифразом постає певна подія, персонаж історії, наприклад, *«маленькі зелені чоловічки», Мінський договоряк, демони корупції, справи «діамантових прокурорів»* тощо.

Підсумовуючи, можна сказати, що перифрази належать до засобів інтелектуалізації політичного дискурсу, оскільки змушують читача осмислювати кваліфікативні параметри денотата, моделювати оцінку певного суб'єкта політичного життя.

Спостерігаємо розширення звичних рамок публіцистичного стилю, виразну тенденцію до формування нової стилістичної норми – до спрощення, демократизації мовлення. Тут виявляються як позитиви, так і негативи. З одного боку – демократизація засобів мас-медіа сприяє свосрідному олюдненню мови, водночас публічне мовлення стає більш відкритим для розмовно-зниженої лексики, яка широко вживається у виступах політиків, журналістів тощо. На жаль, спостерігається і люмпенізація публічного мовлення, вживання кримінального жаргону, пейоративної лексики: *злили Україну, договоряки й міжсобойчики, «смотрящий» від Банкової, прокурорська вата, не хоче «лоханутися», депутат-рішало* тощо.

Отже, перифрастичні описові звороти, вторинні номінації надають політичним та інформаційним текстам образності, експресивності, емоційності, оцінності, свіжості, оригінальності, дозволяють якнайточніше передати думку, авторське бачення відображуваних фактів, подій, формують авторський, індивідуальний, упізнаваний стиль, роблять матеріал цікавим, дотепним. Водночас перифрази є маркерами мовних засобів публіцистики конкретної історичної доби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амзин А. Новостная Интернет-журналистика: сетевой учеб. [Электронный ресурс] / А. Амзин. – Режим доступа: <http://pr.marketologi.ru/PR-committee/Library/Journal.pdf>.
2. Єрмоленко С. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Єрмоленко. – К., 1999. – 431с.
3. Оніщенко І.В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Дніпропетровський національний університет. – Д., 2005. – 20 с.
4. Радзівєвська Т. Дискурсивні аспекти динаміки української мови в контексті активних мовних процесів у слов'янському світі/ Мовознавство, 2013, №2 – 3 С.149-162.
5. Українська мова: Енциклопедія / Редкол. В. М. Русанівський, О. О.Тараненко та ін. – К.: Укр. енциклопедія, 2000. – 752 с.
6. Уфимцева А. А. Типы словесных знаков / А. А. Уфимцева. – М.: Либроком, 2011. – 208 с.
7. Холявко І. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз): Автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В.Винниченка. – Кіровоград, 2004. – 20 с.
8. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: [Учебное пособие] / А. П. Чудинов. – М.: Флинта-Наука, 2012.

В. КРАСАВИНА

ПЕРИФРАЗ В СОВРЕМЕННОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ (НА МАТЕРИАЛЕ ЭЛЕКТРОННЫХ СМИ)

В статье рассмотрены перифразы, функционирующие в современном политическом дискурсе интернет-изданий. Проанализированы структурно-семантические, стилистические и текстовые функции перифрастических оборотов.

Ключевые слова: средства массовой информации (СМИ), политический дискурс, перифраз, заглавие.

V. KRASAVINA

PERIPHRAISIS IN MODERN POLITICAL DISCOURSE (ON THE MATERIALS OF ELECTRONIC MEDIA)

The article deals with periphrasis that functions in modern political discourse of Internet-editions. The structural-semantic, stylistic and textual features of periphrasis constructions were analyzed.

Mass media is a rapid dissemination of information, active influence on the mind, the emotions of readers, listeners, persuasion of their veracity, the reliability of these facts and, consequently, the formation of public opinion and encouraging the activity. Today electronic media perform this function, because they are the most affordable, they provide speed information communication for the numerous audience. Most of us are directly involved in the socio-political discourse. Political discourse is a set of linguistic acts, spoken in public by politicians, public figures, presented in publications in mass media, propaganda, Internet communications, etc.

At the present stage in Ukraine after the Revolution of dignity there continues the process of a political space formation: radical changes of the political system and the Government take place, and respectively the language is undergoing many changes, especially on the lexico-semantic level, which is reflected, above all, in the mass media language.

Having analyzed the modern political information space of Internet media, we found out that the most frequent, expressive and evaluative loaded in it is periphrasis that actively responds to the socio-political life. In modern Linguistics periphrasis is qualified as a descriptive and portable name that has a metaphorical or metonymic character and carries a certain emotional score. Non-standard periphrasis lies in the fact that in its artistic structure there is always an element of a certain puzzle that the reader must guess to understand what or of whom the periphrasis runs, using all of the previously acquired knowledge and experience.

It often happens that in order to draw the reader's attention to a publication, periphrasis is used in the headline. Its use in publicistic and informational texts is explained by the desire to addresser to increase the expressiveness of expression, to evaluate the activity of the individual with expressive means, to draw attention to an event or phenomenon, to emphasize the role and importance of a particular politician.

Thus periphrases belong to means of intellectualization of the political discourse, forcing the reader to think over qualifying options of a denotatum, to simulate the assessment of a particular figure of political life. So, periphrasis descriptive phrases and secondary nominations provide political and information texts with figurativeness, expressiveness, emotionality, evaluation,

freshness, originality, allow to present the most exact opinion, they form author's individual easily recognized style, make the material interesting and witty. At the same time periphrases are the verbal markers of journalism of a particular historical era.

Key words: mass media, political discourse, periphrasis, a headline

УДК 81-11

Ірина КРУТЬ

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДВИБОРЧОЇ АГІТАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Стаття присвячена проблемі політичної лінгвістики, її цілям та об'єктам зацікавлення. Розглядаються ключові концепти політичної агітації як маркер агітаційної стратегії: є дуже показовими ключові слова, на які робить акцент штаб кандидата, а також характер лексики, за ними можна визначити на якого виборця зорієнтована агітація і які емоції чи думки актуалізує кандидат. Тематичні групи лексики є важливими для характеристики серйозності та масштабності намірів.

Ключові слова: політична лінгвістика, ключові концепти, тематичні групи лексики, політичний дискурс, експресивно забарвлена лексика.

У сучасних умовах помічаємо дисбаланс між суспільним інтересом і науковим: політичний дискурс є на піку суспільного інтересу. Водночас не спостерігаємо великого поштовху інтересу до політики з боку наукових досліджень, як це, наприклад, мало місце у Європі й Америці під час і після криз і воєн, зокрема маємо на увазі праці Волтера Ліппманна з досвіду I світової війни [9], Реймонда Генрі Вільямса, який звернув увагу на зміни мови, викликані II світовою війною [3], Пауля Фелікса Лазарсфельда, який досліджував засоби впливу в політичних текстах [1].

В Україні аналізом мови політики і мовної політики займаються окремі науковці. Л. Масенко досліджує державну політику щодо української мови [11], специфіка державної політики в різних країнах і власне українська ситуація стали об'єктом опису у посібнику Г. Мацюк [12]. Політичний дискурс розглядався у дисертаційному дослідженні М. Діденка, зокрема там аналізувались політичні виступи як тип і описувались